

ศีลธรรมในฐานะกฎหมายสังคม : คณะสงฆ์กับการจัดระเบียบ
ในอารยธรรมสุวรรณภูมิ

Morality as Social Law : The Sangha and the Ordering
of Civilization in Suvarnabhumi

ถนัด ไชยพันธ์

Thanad Chaiyaphan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author E-mail: cd15_tu2007@hotmail.com

Received 14 October 2023; Revised 24 November 2023; Accepted 20 December 2023

ศีลธรรมในฐานะกฎหมายสังคม : คณะสงฆ์กับการจัดระเบียบ ในอารยธรรมสุวรรณภูมิ

ณัด ไชยพันธ์

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของคณะสงฆ์ในการวางรากฐานพุทธจริยธรรมเพื่อจัดระเบียบสังคมในดินแดนสุวรรณภูมิ ข้อมูลจากการศึกษา พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่สุวรรณภูมิเริ่มต้นอย่างเป็นทางการหลังการสังคายนาครั้งที่ 3 ภายใต้พระอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งส่งคณะสมณทูตนำโดยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเดินทางผ่านเส้นทางการค้าทางทะเลเข้ามาประดิษฐานความเชื่อ คณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็นวิศวกรทางสังคม ในการเปลี่ยนผ่านระบบความเชื่อดั้งเดิมที่ยึดติดกับอำนาจลึกลับและความหวาดกลัวไปสู่สังคมที่ขับเคลื่อนด้วยพุทธปัญญาและหลักแห่งเหตุและผล

บทความนี้ ชี้ให้เห็นว่าคณะสงฆ์ได้สถาปนาพุทธจริยธรรม ผ่านการใช้ศีล 5 เป็นเสมือนธรรมนูญพื้นฐานที่กำกับพฤติกรรมพลเมือง และส่งเสริมคตินิยมราชาในการปกครอง ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรมและความเท่าเทียม หลักพุทธจริยธรรมจึงมิได้เป็นเพียงข้อวัตรทางศาสนา แต่ทำหน้าที่เป็นกฎหมายสังคมที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน หลักฐานทางโบราณคดี เช่น ธรรมจักรศิลาและจารึกคาถาเยธัมมา ที่พบหนาแน่นในสุวรรณภูมิ เป็นประจักษ์พยานสำคัญถึงการยอมรับพุทธปัญญาในฐานะรากฐานอารยธรรมที่ยังปรากฏสืบมาจนกว่า 2,300 ปี

คำสำคัญ: พุทธจริยธรรม; สุวรรณภูมิ; คณะสงฆ์; พุทธจริยธรรม; ธรรมราชา

Morality as Social Law : The Sangha and the Ordering of Civilization in Suvarnabhumi

Thanad Chaiyaphan

ABSTRACT

This academic article aims to examine the role of the Sangha in establishing Buddhist ethical foundations to organize society in the Suvarnabhumi region. The study reveals that the propagation of Buddhism in Suvarnabhumi officially commenced following the Third Buddhist Council under the patronage of King Ashoka the Great, who dispatched missionaries led by Venerable Sona and Venerable Uttara via maritime trade routes. The Sangha acted as social engineers, facilitating the transition from traditional animistic beliefs rooted in supernatural fear to a society driven by Buddhist wisdom and the law of cause and effect.

This article that the Sangha established Buddhist Justice by utilizing the Five Precepts as a fundamental social constitution to govern citizen behavior and by promoting the Dharmaraja (Righteous King) concept in governance. This ensured that the relationship between the state and its people was grounded in compassion and equity. Buddhist ethics thus functioned not merely as religious practices but as a social law that reduced inequality and fostered sustainable peace. Archaeological evidence, such as Stone Dhamma Wheels and Ye Dhamma inscriptions found extensively across Suvarnabhumi, serves as a vital witness to the acceptance of Buddhist wisdom as the foundation of a civilization deeply rooted for over 2,300 years.

Keywords: Buddhist Ethics; Suvarnabhumi; Sangha; Buddhist Justice; Dharmaraja

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิหลังการสังคายนาครั้งที่ 3 มิได้เป็นเพียงการส่งผ่านความเชื่อทางจิตวิญญาณเท่านั้น แต่เป็นการนำเอาธรรมนุญทางศีลธรรม ที่เข้ามาเปลี่ยนโครงสร้างสังคมพื้นเมืองอย่างถอนรากถอนโคน ดินแดนที่เคยถูกขับเคลื่อนด้วยความหวาดกลัวต่ออำนาจลึกลับและระบบความเชื่อดั้งเดิม ได้รับการจัดระเบียบใหม่ผ่านพุทธปัญญาที่เน้นเหตุและผล ซึ่งส่งผลต่อการสร้างบ้านแปลงเมืองในระยะต่อมา (พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุลโญ (การ์ตัน), พระสุทธิสารเมธี (ชัยยันต์ จตตาลโย) และ ชมพูนุช ช้างเจริญ, 2568) คณะสงฆ์ในฐานะธรรมทูตชุดแรกนำโดยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ทำหน้าที่เป็นวิศวกรทางสังคม ผู้บูรณาฐานกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันโดยใช้หลักจริยธรรมเป็นแกนกลาง การเปลี่ยนผ่านนี้ทำให้ชุมชนเกษตรกรรมและพรานป่าในสุวรรณภูมิเริ่มยกระดับสู่ระบบอารยรัฐที่มีความซับซ้อน มีการจัดลำดับอำนาจ และมีจารีตประเพณีที่เป็นสากลทัดเทียมอารยธรรมอินเดีย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2564)

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์มิติของพุทธศาสนาในฐานะกลไกควบคุมสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนกฎแห่งความกลัวให้กลายเป็นกฎแห่งศีลธรรมศีลธรรมจึงทำหน้าที่เสมือนกฎหมายเบื้องต้นที่สร้างเสถียรภาพให้กับอารยธรรมสุวรรณภูมิ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน พุทธศาสนาในสุวรรณภูมิมิได้ทำหน้าที่เพียงความเชื่อส่วนบุคคล แต่เป็นกฎหมายสังคม ที่มีคณะสงฆ์เป็นผู้กำกับดูแล เปลี่ยนสังคมจากความหวาดกลัวสู่การมีเหตุผลและสร้างอารยธรรมที่ยั่งยืน

การเปลี่ยนผ่านจากคติความเชื่อดั้งเดิมสู่ระเบียบพุทธทางสังคม

คณะสงฆ์นำพุทธปัญญาเข้ามาจัดระเบียบสังคมสุวรรณภูมิผ่านการเปลี่ยนผ่านฐานคติความเชื่อที่เคยยึดติดกับภูตผีปีศาจและอำนาจเหนือธรรมชาติ (พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุลโญ (การ์ตัน), พระสุทธิสารเมธี (ชัยยันต์ จตตาลโย) และ ชมพูนุช ช้างเจริญ, 2568) การนำหลักธรรมมาใช้ทำหน้าที่แทนกฎเกณฑ์เดิมช่วยสร้างระบบระเบียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญญามากกว่าความหวาดกลัวจากกฎแห่งความกลัวสู่กฎแห่งเหตุและผล การแสดงพรหมชาลสูตรของพระธรรมทูตช่วยขจัดความเชื่อผิด ๆ เรื่องทิวี่ 62 ประการ และเปลี่ยนจากการเข่นสรวงมาเป็นการปฏิบัติธรรม ชาวสุวรรณภูมิเริ่มตระหนักว่าอำนาจที่มองไม่เห็นสามารถควบคุมได้ด้วยการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักธรรมชาติและเหตุผล ศีล 5 ในฐานะธรรมนุญชีวิตพื้นฐานของพลเมือง การรับศีล 5 กลายเป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่ทำหน้าที่เสมือนกฎหมายอาญาขั้นต้นในชุมชนโบราณ ช่วยลดความขัดแย้งและการเบียดเบียนกัน (คมกฤษ แสนกุล และ จรัส ลีกา, 2565) การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตยังส่งผลให้ประเพณีการบูชายัญที่โหดร้ายสูญสิ้นไปจากดินแดนนี้อย่างถาวร

การเปลี่ยนจากกฎแห่งความกลัวสู่กฎแห่งเหตุและผล

ในระยะแรกก่อนการมาถึงของพระพุทธศาสนา ดินแดนสุวรรณภูมิถูกรอบคลุมด้วยระบบความเชื่อดั้งเดิมที่เรียกว่า อาถรรพเวทหรือลัทธินับถือผี ซึ่งยึดถือเอาอำนาจลึกลับ ภูตผีปีศาจ และปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นที่สถิตของพลังเหนือธรรมชาติ (พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุลโญ (การ์ตัน), พระสุทธิสารเมธี(ชัยยันต์ จตตาลโย) และ ชมพูนุช ช้างเจริญ, 2568) สังคมในยุคนี้ขับเคลื่อนด้วยความหวาดกลัวต่อสิ่งลึกลับ เช่น

ตำนานเรื่องนางผีเสื้อสมุทรที่สะท้อนถึงภัยคุกคามที่ชาวเมืองควบคุมไม่ได้ ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมการเช่นสรวง และการบูชาผู้ด้วยชีวิตเพื่อบรรเทาความโกรธเกรี้ยวของอำนาจเหล่านั้น

เมื่อคณะพระธรรมทูตนำโดยพระโสณเถระและพระอุตตเถระเดินทางมาถึง ท่านได้ใช้พุทธปัญญา เข้ามาทำลายระบบความเชื่อเดิมผ่านการแสดงพรหมชาลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการขจัดความเห็นผิด การเผยแผ่ธรรมในระยนี้เปรียบเสมือนการปฏิวัติทางความคิดครั้งใหญ่ โดยเปลี่ยนสถานะของมนุษย์จากเหยื่อ ที่ต้องอ่อนวอนร้องขอชีวิตจากผีसाงให้กลายเป็นผู้กระทำที่เข้าใจในกฎแห่งกรรมและหลักแห่งเหตุปัจจัย ความเข้าใจนี้ทำให้ความกลัวหมดความหมายลง เพราะชาวเมืองเริ่มตระหนักว่าชะตาชีวิตสามารถกำหนดได้ด้วยการกระทำของตนเอง

การเปลี่ยนผ่านนี้ส่งผลให้เกิดการจัดระเบียบโลกทัศน์ใหม่ที่เน้นปัญญาเหนือกว่าความเชื่อแบบมกาย หลักฐานที่ยืนยันถึงความสำเร็จนี้คือการพบจารึกคาถาเยธัมมากระจายอยู่ทั่วภูมิภาค ซึ่งเน้นย้ำเรื่องธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ พุทธศาสนาจึงไม่ได้เข้ามาเพื่อทำลายความเชื่อเดิมอย่างถอนรากถอนโคน แต่เข้ามาทำหน้าที่เป็น วัคซีนทางจิตวิญญาณ ที่เปลี่ยนความหวาดกลัวต่อสิ่งลึกลับให้กลายเป็นความเมตตาธรรมและความมั่นคงทางอารมณ์ในการสร้างฐานอารยธรรมพุทธสืบต่อมา

การสถาปนา ศีล 5 ในฐานะธรรมบัญญัติสังคมแทนจารีตบุชายัญญ

การหยั่งรากของพระพุทธศาสนาได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมสุวรรณภูมิอย่างเป็นระบบ โดยมีศีล 5 ทำหน้าที่เป็นกฎหมายสังคมฉบับแรกที่จารึกลงในใจคน ในอดีตจารีตประเพณีบางอย่างอาจมีความโหดร้าย เช่น การฆ่าสัตว์เพื่อบูชาผู้ตามความเชื่อดั้งเดิม แต่พุทธศาสนาสอนให้มนุษย์มีเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตและชี้ให้เห็นว่าการเบียดเบียนกันนำมาซึ่งบาปและความเศร้าหมอง (พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปุลโย (การรัตน์), พระสุทธิสารเมธี(ชยยันต์ จตตาลโย) และ ชมพูนุช ช้างเจริญ, 2568) การรับศีล 5 จึงเป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันที่ลดความขัดแย้งและสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้แก่ชุมชนเมืองท่าที่กำลังเติบโต

พุทธศาสนาได้เปลี่ยนวัฒนธรรมการให้จากการเช่นสังเวด้วยความกลัวมาสู่วัฒนธรรมการใส่บาตรและการให้ทาน ซึ่งเป็นการสละออกเพื่อขัดเกลาความตระหนี่ กระบวนการนี้ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างคณะสงฆ์และฆราวาสอย่างแน่นแฟ้น โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้สอนศีลธรรมและเป็นศูนย์กลางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2564) ระบบระเบียบสังคมใหม่นี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจทหาร แต่ขึ้นอยู่กับจริยธรรมที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน ทำให้เกิดความสงบสุขที่เอื้อต่อการค้าขายและพัฒนาเศรษฐกิจบนเส้นทางสายไหมทางทะเล

นอกจากนี้ การเกิดคณะสงฆ์ที่เป็นคนพื้นเมืองยังช่วยยกระดับมาตรฐานจริยธรรมของสังคมผ่านการใช้ วินัยสงฆ์เป็นแม่แบบ ชนชั้นปกครองในสุวรรณภูมิได้รับเอาแนวคิดธรรมราชาใช้ในการปกครอง โดยกษัตริย์ทรงประกาศตนเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกที่ต้องปกครองด้วยทศพิธราชธรรม (พระมหาเจริญ กตปฎ

โณ (กระพิลลา), 2565) ศิลธรรมในฐานะกฎหมายสังคมจึงกลายเป็นกลไกหลักที่เปลี่ยนจากระบบชนเผ่าสู่การเป็นอารยธรรมที่มั่นคง ทำให้พุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างชาติและหล่อหลอมดีเอ็นเอทางวัฒนธรรมของคนในภูมิภาคนี้มานานกว่า 2,500 ปี

ดังนั้น การมาถึงของคณะพระธรรมทูตนำพุทธปัญญาเข้ามาเปลี่ยนฐานความเชื่อของสุวรรณภูมิจากการยึดถือภูตผีและอำนาจลึกลับสู่การเข้าใจกฎแห่งเหตุและผลตามหลักกรรมการแสดงผลพรหมชาลสูตรช่วยท้าทายวิถีความเห็นผิด ทำให้มนุษย์เปลี่ยนสถานะจากผู้หวาดกลัวสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นผู้กำหนดชีวิตด้วยการกระทำของตนโลกทัศน์ใหม่ที่ตั้งอยู่บนปัญญาลบลบบาปพิธีกรรมเช่นสรวงและบูชาญู พร้อมแทนที่ด้วยการปฏิบัติธรรมและเมตตาธรรมศีล 5 ถูกสถาปนาเป็นธรรมนุญชีวิตของชุมชน ทำหน้าที่เสมือนกฎหมายพื้นฐานลดการเบียดเบียนและความขัดแย้งในสังคมวัฒนธรรมการให้เปลี่ยนจากการสังเวยด้วยความกลัวเป็นการทำบุญใส่บาตรและทานเพื่อขัดเกลากิเลสคณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางศีลธรรมและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชื่อมโยงชุมชนให้เกิดความสงบเอื้อต่อการค้าและพัฒนาเศรษฐกิจแนวคิดธรรมราชาและทศพิธราชธรรมทำให้ศีลธรรมกลายเป็นกลไกหลักในการพัฒนาจากสังคมชนเผ่าสู่อารยธรรมที่มั่นคงและยั่งยืน

คณะสงฆ์ในฐานะกลไกการจัดระเบียบและปัญญาของชุมชน

คณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการขับเคลื่อนอารยธรรมผ่านการเป็นผู้ให้การศึกษาและผู้นำทางพิธีกรรมที่เชื่อมโยงคนในสังคมเข้าด้วยกัน (ชาญชัย ฮวดศรี, 2555) วัดจึงกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่รวมเอาวิทยาการและการบริหารจัดการชุมชนเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ วัดในฐานะศูนย์กลางจักรวาลและจุดวางผังเมือง การสร้างสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุพระธาตุกลายเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณที่กำหนดทิศทางการขยายตัวของเมืองและรัฐในเวลาต่อมา พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์รอบวัดทำหน้าที่เป็นเขตนัดพบและแลกเปลี่ยนวิทยาการระหว่างคนพื้นเมืองกับพ่อค้านักเดินทางจากต่างแดน (ศิลปวัฒนธรรม, 2563) บทบาทคณะสงฆ์ในการเป็นผู้สอนและไกล่เกลี่ยทางสังคม พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูรุ่นแรกที่นำเทคโนโลยีอักษรปัลลวะเข้ามาใช้จารึกหลักธรรม ทำให้เกิดระบบการเรียนรู้และบันทึกในสุวรรณภูมิ (พระมหาเจริญ กตปณโณ (กระพิลลา), 2565) นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาทเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในชุมชนโดยใช้หลักเมตตาธรรมแทนการใช้กำลังตัดสิน

วัดและสถูปเจดีย์ในฐานะศูนย์กลางจักรวาลและการวางผังเมือง

การประดิษฐานพระพุทธรูปในสุวรรณภูมิมาพร้อมกับการสร้างสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางจักรวาลของชุมชน ศาสนสถานเหล่านี้มักถูกสร้างขึ้นในพื้นที่สาธารณะหรือเมืองท่าสำคัญ เพื่อเป็นหมุดหมายทางจิตวิญญาณและสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ การมีวัดเป็นศูนย์กลางช่วยกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองชัดเจน และทำให้ชุมชนรอบข้างรวมกลุ่มกันเป็นหมู่เหล่าอย่างมีระเบียบ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2564)

นอกจากมิติด้านจิตใจแล้ว วัดยังเป็นพื้นที่รวบรวมวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในยุคนั้น เช่นระบบอักษรปัลลวะที่ใช้ในการจารึกหลักธรรม คณะสงฆ์ในสถานะวิศวกรสังคม ได้ใช้พื้นที่สังฆารามเป็นแหล่ง

ถ่ายทอดความรู้และระเบียบปฏิบัติที่ซับซ้อนให้แก่ชาวเมือง การวางผังเมืองโดยยึดวัดเป็นแกนกลางจึงเป็นการจัดระเบียบสังคมให้ขับเคลื่อนไปพร้อมกับพุทธปัญญาอย่างเป็นระบบมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรก

คณะสงฆ์ในฐานะผู้ให้การศึกษาและกลไกไกล่เกลี่ยทางสังคม

คณะสงฆ์ในสุวรรณภูมิทำหน้าที่เป็นครูและผู้นำทางปัญญาเพียงกลุ่มเดียวที่มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านอักษรวิธีและจริยธรรม (พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพิล่า), 2565) พระภิกษุได้นำเอาหลักศีล 5 เข้ามาประกาศใช้เป็นกฎหมายทางใจฉบับแรกของพลเมือง ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและยุติประเพณีที่โหดร้ายลงอย่างสิ้นเชิง กระบวนการนี้เปลี่ยนผ่านสังคมจากความหวาดกลัวต่อสิ่งลึกลับไปสู่การมีเหตุผลและความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

ในมิติของการบริหารจัดการความสงบ คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทและเป็นที่ปรึกษาในชุมชน วัดได้กลายเป็นพื้นที่กลางในการสร้างความสมานฉันท์และเชื่อมโยงคนทุกคนขึ้นเข้าด้วยกันผ่านพิธีกรรมทางศาสนา (ชาญชัย ฮวดศรี, 2555) บทบาทในการสอนและขจัดความขัดแย้งนี้เองที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างเสถียรภาพให้แก่รัฐโบราณ ทำให้พุทธศาสนาหยั่งรากลึกเป็นอารยธรรมที่มั่นคงข้ามศตวรรษ

ฉะนั้น คณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการจัดระเบียบและขับเคลื่อนอารยธรรมผ่านบทบาทด้านการศึกษา พิธีกรรม และการบริหาร ชุมชนวัดจึงกลายเป็นพื้นที่สาธารณะสำคัญที่รวมศูนย์วิทยาการการเรียนรู้ และการจัดการสังคมไว้อย่างเป็นระบบการสร้างสถาปัตยกรรมที่วัดเป็นศูนย์กลางจักรวาลกำหนดทิศทางการวางผังเมืองและการขยายตัวของรัฐพื้นที่รอบวัดทำหน้าที่เป็นจุดนัดพบและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคนพื้นเมืองกับพ่อค้าต่างแดนพระสงฆ์เป็นครูรุ่นแรก นำระบบอักษรปัลลวะมาใช้จารึกหลักธรรมก่อให้เกิดระบบการบันทึกและการศึกษาในสุวรรณภูมิศีล 5 ถูกประกาศใช้เป็นกฎหมายทางใจ ช่วยลดความรุนแรงและยกระดับจริยธรรมของชุมชนวัดยังเป็นศูนย์กลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สร้างความสมานฉันท์และเสถียรภาพให้รัฐโบราณอย่างยั่งยืน

พุทธศรัทธากับการสถาปนาระบอบการปกครองแบบธรรมราชา

พุทธศาสนาหล่อหลอมระบอบการปกครองในสุวรรณภูมิให้กษัตริย์ทรงปกครองด้วยทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นเครื่องรับรองความชอบธรรมในการใช้อำนาจ (พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพิล่า), 2565) ระบอบธรรมราชาทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองตั้งอยู่บนฐานของศีลธรรมร่วมกัน คติจักรพรรดิราชและการสร้างเสถียรภาพของรัฐ ชนชั้นปกครองรับเอาคติจักรพรรดิราช ตามแบบพระเจ้าอโศกมาใช้ในการบริหารจัดการบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขและความมั่นคง การส่งเสริมพระพุทธศาสนาถูกใช้เป็นนโยบายหลักในการรวมศูนย์อำนาจและสร้างความสามัคคีในหมู่ชนเผ่าที่หลากหลาย (พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปญโญ (การ์ตัน), พระสุทธิสารเมธี (ชัยยันต์ จตตาลโย) และ ชมพูนุช ช้างเจริญ, 2568) ความยุติธรรมทางสังคมภายใต้จริยศาสตร์พุทธ หลักจริยศาสตร์พุทธ เช่น เมตตาและกรุณา ถูกนำมาใช้เป็นฐานรากในการสร้างความยุติธรรมทางสังคมและการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียม (Wichian Sanmee,

2024) พุทธศาสนาสอนให้รัฐรับผิดชอบต่อคุณภาพชีวิตของพลเมือง โดยเน้นการจัดความยากจนซึ่งเป็นสาเหตุหลักของอาชญากรรม (Channarong Boonnoon, 2018)

คติจักรพรรดิราชและธรรมราชาในฐานะรากฐานความชอบธรรมแห่งอำนาจ

การเปลี่ยนผ่านจากระบบชุมชนพื้นเมืองสู่ระบอบราชามหากษัตริย์ในดินแดนสุวรรณภูมิ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการรับเอาคติจักรพรรดิราชและธรรมราชา มาใช้เป็นฐานแห่งความชอบธรรมทางการปกครอง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2564) ขนชั้นปกครองในรัฐแรกเริ่มเล็งเห็นว่าพุทธธรรมสามารถนำมาใช้เป็นอุดมการณ์ร่วมเพื่อรวบรวมกลุ่มชนที่หลากหลายให้เป็นปึกแผ่นและสร้างอารยธรรมที่ทัดเทียมกับอินเดีย คติธรรมราชาจึงมิได้เป็นเพียงความเชื่อส่วนบุคคล แต่เป็นกลไกสำคัญในการสถาปนาอำนาจกษัตริย์ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมที่สังคมยอมรับร่วมกัน (พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพิลลา), 2565)

คติจักรวาทิน หรือพระจักรพรรดิราชตามแบบอย่างพระเจ้าอโศกมหาราช ถูกนำมาใช้เป็นแม่แบบในการบริหารจัดการบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขและความมั่นคง สัญลักษณ์ธรรมจักร ที่พบอย่างหนาแน่นในสุวรรณภูมิสะท้อนถึงการแผ่ขยายอำนาจที่ขับเคลื่อนด้วยวงล้อแห่งธรรม มากกว่าการใช้กำลังทางการทหารในการกดขี่หรือการสงครามเพื่อแย่งชิงดินแดน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2564) ธรรมราชาในอุดมคติจึงต้องทรงไว้ซึ่งปัญญาและเมตตาธรรมในการกำกับดูแลรัฐให้ดำเนินไปตามหลักแห่งเหตุและผลมากกว่าความหวาดกลัวต่ออำนาจลึกลับดั้งเดิม

การถือครองอำนาจภายใต้คติธรรมราชา กำหนดให้ผู้ปกครองต้องยึดมั่นในทศพิธราชธรรมและสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้การปกครองเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนอย่างแท้จริง ระบบระเบียบสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเปลี่ยนจากกฎแห่งความกลัว สู่ระเบียบสังคมที่กษัตริย์ทรงทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ศีลธรรมและเป็นต้นแบบทางจริยธรรม (Channarong Boonnoon, 2018) ส่งผลให้อารยธรรมในสุวรรณภูมิเติบโตขึ้นอย่างมีรากฐานที่มั่นคงจากการสนับสนุนของชนชั้นปกครองที่เลื่อมใสในพระธรรมวินัยมาตั้งแต่อดีต

กษัตริย์ในฐานะองค์ครุศาสนูปถัมภกกับการสถาปนาพุทธยุติธรรม

กษัตริย์ในระบอบธรรมราชาทรงดำรงสถานะเป็นองค์ครุศาสนูปถัมภก ผู้มีภาระหน้าที่หลักในการดูแลและส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เป็นเสาหลักของรัฐ การทำนุบำรุงคณะสงฆ์และการสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ใจกลางเมืองทำสำคัญเป็นสัญลักษณ์ของการสถาปนาพุทธจักร ให้เป็นศูนย์กลางจักรวาลของชุมชนและจุดวางผังเมือง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2564) กระบวนการนี้ทำให้รัฐและศาสนาเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสะพานเชื่อมศรัทธาระหว่างชนชั้นปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง

การสถาปนาพุทธยุติธรรม ในระบอบธรรมราชานั้นการนำหลักพุทธจริยธรรมมาใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการสร้างความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างเป็นระบบ (คมกฤษ แสนกุล และ จรัส ลีกา, 2565) รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบต่อคุณภาพชีวิตของพลเมือง โดยเน้นการจัดความยากจนและกระจายทรัพยากรพื้นฐาน (ปัจจัย 4) อย่างเหมาะสมตามหลักจริยศาสตร์พุทธ ศีลธรรมในฐานะกฎหมายสังคมจึงถูกขับเคลื่อน

โดยอำนาจรัฐเพื่อให้เกิดสันติสุขและความสงบเรียบร้อยภายในอาณาจักรที่ตั้งอยู่บนฐานของความเมตตาธรรม (Channarong Boonnoon, 2018)

ในมิติของการจัดการความสงบเรียบร้อย กษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ให้คณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทาง ปัญญาและการศึกษา เพื่อพัฒนาพลเมืองให้กลายเป็นอารยชนที่มีศีลธรรมกำกับใจ การที่สถาบันกษัตริย์ให้ความสำคัญกับการศึกษาพระปริยัติธรรมและวินัยสงฆ์ เป็นการสร้างมาตรฐานจริยธรรมชุดใหม่ที่เข้มงวดให้แก่สังคมเพื่อใช้แทนกฎจารีตแบบเดิม (พระมหาเจริญ กตปญโญ (กระพิลลา), 2565) ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างอาณาจักรและพุทธจักร ภายใต้การนำของกษัตริย์พุทธจึงเป็นปัจจัยหลักที่หล่อหลอมดีเอ็นเอทางอารยธรรมของอุษาคเนย์มานานกว่า 2,500 ปี

ฉะนั้นแล้ว พุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมระบอบการปกครองสุวรรณภูมิให้ตั้งอยู่บนคติธรรมราชา โดยกษัตริย์ทรงยึดทศพิธราชธรรมเป็นหลักแห่งความชอบธรรมในการใช้อำนาจคตจักรพรรดิราชตามแบบพระเจ้าอโศกเถกุกนำมาใช้เป็นอุดมการณ์ในการสร้างเอกภาพ รวมศูนย์อำนาจ และสร้างความมั่นคงของรัฐ สัญลักษณ์ธรรมจักรสะท้อนแนวคิดการปกครองด้วยธรรม มากกว่าการใช้กำลังหรือความหวาดกลัวเป็นเครื่องมือกษัตริย์ในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภ์ทรงอุปถัมภ์คณะสงฆ์และศาสนสถาน ทำให้รัฐกับศาสนาเชื่อมโยงกันอย่างแน่นแฟ้น หลักเมตตา กรุณา และสังคหวัตถุ 4 ถูกนำมาใช้เป็นฐานของพุทธยุติธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียม รัฐมีหน้าที่ดูแลคุณภาพชีวิตประชาชน โดยมุ่งขจัดความยากจนและจัดสรรปัจจัยพื้นฐานอย่างเหมาะสมความเกื้อกูลระหว่างอาณาจักรกับพุทธจักรภายใต้ผู้นำที่ยึดธรรมะ จึงเป็นรากฐานสำคัญของอารยธรรมอุษาคเนย์ที่มั่นคงยาวนาน

สรุป

จากการศึกษาพบว่า คณะสงฆ์และพระพุทธรูปศาสนา คือปัจจัยสำคัญที่สุดในการเปลี่ยนผ่านสุวรรณภูมิสู่ความเป็นอารยธรรมที่ยั่งยืน ศีลธรรมที่คณะสงฆ์นำมาประดิษฐานมิได้ทำหน้าที่เพียงข้อวัตรปฏิบัติทางศาสนา แต่ได้กลายเป็นกฎหมายสังคม ที่จัดระเบียบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับรัฐ แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมานานกว่า 2,500 ปี แต่โครงสร้างทางสังคมที่เน้นเมตตาธรรมและการมีปัญญาเห็นเหตุและผล ยังคงเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทยและภูมิภาคอุษาคเนย์มาจนถึงปัจจุบัน การรักษาไว้ซึ่งศีลธรรมในฐานะกลไกจัดระเบียบสังคมจึงเป็นภารกิจที่ยังคงดำเนินอยู่เพื่อความสงบสุขของมวลมนุษยชาติ

เอกสารอ้างอิง

- คมกฤษ แสนกุล และ จรัส ลีกา. (2565). การสร้างความยุติธรรมในสังคมตามหลักพุทธจริยศาสตร์. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*. 9(3), 14-25
- ชาญชัย ฮวดศรี. (2555). บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 9. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 1(3), 83-92.
- พระมหาบุญประสิทธิ์ นาถปัญโญ (กัณฑ์), พระสุทธิสารเมธี(ชัยยันต์ จตตาลโย) และ ชมพูนุช ช้างเจริญ. (2568). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. 9(1), 132-144.
- พระมหาเจริญ กตปัญโญ (กระพิลลา). (2565). บทบาทรัชกาลที่ 5 กับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. *วารสารปณิธาน*. 18(1), 36-73.
- นรา บรรลิจิตกุล, ปณิตดา รักษาแก้ว. (2568). การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการโดยใช้กฎหมายคณะสงฆ์ในการกำกับดูแลความสงบเรียบร้อยภายในวัด. *วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 14(1), 291-300.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (20 กรกฎาคม 2566). พระพุทธศาสนาและระบอบบราชามหากษัตริย์ในสุวรรณภูมิ. <https://www.muangboranjournal.com/post/Srisakara-leading-article-45-4>.
- ศิลปวัฒนธรรม. (20 กรกฎาคม 2566).. พุทธศาสนากับเส้นทางการค้าในสุวรรณภูมิดินแดนเชื่อมอารยธรรมโลก. https://www.silpa-mag.com/history/article_44638.
- Channarong Boonnoon. (2018). Justice in the Tipitaka. *Journal of Buddhist Studies*, 12(1), 145-175.
- Wichian Sanmee. (2024). Social Justice Through the Lens of Buddhism: Insights on Compassion, Equity, And Community Well-Being. *Journal of Modern Academic Social Science*, 1(6), 36-54.